

ZA OTKRIVANJE OLUPINA

PIŠE: MERIEN ILIĆ
FOTOGRAFIJA ARHIVA: DANIJEL FRKA

RIBARI NAJBOLJE POZNAJU NAŠE PODMORJE I IZBJEVAJU LOKACIJE GDJE IM ZAPINJU MREŽE. SVIJEST O POTREBI OČUVANJA OLUPINA OD DEVASTACIJE SPORO PRODIRE U SVIJEST RONILACA PA MNOGI ŽELE S NJIH ODNIJETI PONEKI SUVENIR. MNOGE SU OLUPINE ZAŠTIĆENE KAO KULTURNA BAŠTINA I OVLAŠTENI RONILAČKI CENTRI IMAJU DUŽNOST PAZITI NA TO DA SE RONIOCI KOJE DOVODE NA OLUPINE PONAŠAJU NA NJIMA U SKLADU S PROPISIMA

U izdanju *Naklade Vali Hanza Medije* objavljena je knjiga *Potonulo blago Jadrana*, ronilački vodič po olupinama hrvatskog Jadrana **Danijela Frke**, jednog od najvećih autoriteta u svijetu ronjenja i podmorja, stručnjaka za novovjekovne olupine, vrhunskog podvodnog fotografa, povjesničara, spisatelja i još puno toga. Da je riječ o impresivnom izdanju, potvrđuje čak gotovo 600 stranica s detaljnim informacijama o 75 lokacija od Savudrije do Prevlake, olupinama sjevernog, srednjeg i južnog Jadrana, te nevjerojatnih tisuću fotografija u boji (osim povijesnih fotografija) i Frkinih ilustracija. Otprilike polovina olupina nalazi se, objasnio je Frka, unutar

granica rekreativnog ronjenja, do 40 metara dubine, no dosta je i olupina koje se nalaze dublje.

Razgovarali smo s Frkom u povodu promocije ovog, može se reći, nezaobilaznog štiva, odnosno priručnika za sve one koji žele zaviriti u morski medij.

– Knjiga *Tajne Jadrana* doživjela je veliki uspjeh. Prevedena je na više jezika, a među ronionicima slovi kao vodič koji svaki zaljubljenik u podmorje mora imati kod sebe. Kako je došlo do ove nove knjige i u čemu se ona razlikuje od prethodne?

– Zapravo, radi se o tri knjige na temu olupina. Prva knjiga, *Tajne Jadrana*, kojoj smo autori bili **Jasen Mesić** i ja, izašla je u nakladi

Autor na promociji knjige u Zagrebu

Knjiga je ultimativni ronilački vodič

Teretnjak Peltatsis na Krku privlači najveći broj ronilaca

Mnogi ronilci žele ponijeti suvenir

izdavačke kuće *Adamić* iz Rijeke 2002. godine i opisivala je 24 olupine. Točno deset godina kasnije, 2012., napisali smo knjigu *Blago Jadrana* pri istom nakladniku s 56 lokacija olupina, a nakon sljedećih 11 godina izišla je moja knjiga *Potonulo blago Jadrana* sa 75 olupina. Dakle, u 21 godinu napisane su tri knjige o toj temi...

Noće olupine

Ispočetka sam namjeravao napisati knjigu koja je trebala biti nastavak druge knjige, a budući da je druga knjiga već bila u potpunosti rasprodana, s izdavačem sam se dogovorio da napišem njezino prošireno i modernizirano izdanje. Tako treća, najnovija knjiga zapravo ponavlja većinu tema iz prethodnih, uz dodatak tridesetak novih olupina.

– Težište nove knjige je na novovjekovnim olupinama i potonulim borbenim zrako-

plovima, te nekim antičkim nalazima, a namijenjena je svima koji posjećuju naše more, ne samo ronilcima.

– Budući da tema antičkih i srednjovjekovnih brodoloma po svojem obujmu zahtijeva zasebnu knjigu ili čak više njih, koje treba napisati profesionalni podvodni arheolozi, ja sam se u najnovijoj knjizi usmjerio na olupine 19. i 20. stoljeća, kojima se podvodni arheolozi bave manje, a koje su atraktivne za ronjenje, kako ono rekreativno, do 40 metara dubine, tako i ono tehničko, odnosno na dubinama preko 40 metara. Jedina je iznimka netaknuti antički brodolom kod uvala Letavica na otoku Pagu, koji je otkriven tek nedavno i nije pokriven zaštitnim čeličnim kavezom pa ga ronilci mogu doživjeti onako kako ga je doživio **Vedran Dorušić**, vlasnik ronilačkog centra *Foka* iz Šimuna, koji ga je i otkrio.

Sobziromna to da svaka olupina ima svoju

prošlost, nastojao sam otkriti i ispriopriječati povijest olupina predstavljenih u knjizi i tako svima koje zanima povijest, more i podmorje, pružiti cjelovite informacije o svakoj pojedinoj lokaciji.

Svaka olupina predstavljena je ilustracijom u boji kako bi čitatelj dobio dojam o njezinu izgledu danas, te podvodnim fotografijama pojedinih dijelova olupine. Dakako, tu su i tehnički podaci, zatim upute ronilcima o uvjetima pod vodom (vidljivost, struje, dubina, težina pronalaznja...) kao i sugestije na što treba obratiti pozornost.

– Fascinantan je broj fotografija i samih lokaliteta koje ste naveli u knjizi. Koliko se dugo ona pripremala?

– Ova treća knjiga pripremala se tri godine, ali u posljednjih godinu dana pripreme su bile vrlo intenzivne jer je trebalo istražiti i prikupiti povijesne podatke, nacrtati ilustracije, odabrati i urediti fotografije i na-

Ispod površine

pisati tekst. Pri tome su mi veliku pomoć pružili moji brojni prijatelji povjesničari i ronionci, koji su mi na raspolaganje stavili svoje podatke, povijesne i podvodne fotografije koje ćete naći u knjizi. Na tome sam im neizmjerljivo zahvalan.

– **Ono što je sjajno jest i priča o svakoj olupini. Čini se da ljude jako zanima taj dio.**

– Iz iskustva sam znao da čitatelje jako zanima povijest svakog potonulog broda ili zrakoplova, posebice stoga što su uz njih vezane i osobne sudbine i životni put njihovih posada. One su često bile dramatične, pa i tragične, a mnoge su olupine i danas grob pojedinih članova posade koji su snjima završili na morskome dnu.

– **Oko svakog tog nalaza krije se jako puno pripreme, izviđanja, logistike... Kako to izgleda na terenu?**

– Prvo, trebate znati da se za mnoge olupine, odnosno za njihove lokacije odavno zna, na njima se roni već dugi niz godina. Postoje, međutim, i olupine čija se točna lokacija nije znala, a koje smo moji prijatelji i ja pronašli tek nakon nekoliko uzaludnih pokušaja. Takav je slučaj bio s parobrodom *Regolo* u Velebitskom kanalu ili s njemačkim transportnim brodom *Kapitaen Diedrichsen* kod otoka Premude. Neke smo pak olupine pronašli slučajno, tražeći drugu olupinu, i pritom smo naletjeli na njih.

Zapinjanje mreža

U svakom slučaju, dosta sam podataka pronašao u ratnim dnevnicima ili u dnevnicima lučkih kapetanija, ili pak u literaturi. No najbolji izvor podataka za traženje olupina su ribari. Oni najbolje poznaju naše podmorje i izbjegavaju lokacije gdje su *zadivi*, mjesta gdje im zapinju mreže. Često im, naime, mreže zapnu za neku olupinu, pa ronilac koji zaroni da oslobodi mrežu ujedno pronađe i do tada nepoznatu olupinu.

– **Odakle vam ta strast prema ronjenju? U svim tim zaronima otkrivaju se novi detalji, mozaik čitave jedne prošlosti. Kakav je osjećaj otkrivati te tajne?**

– Mene je od djetinjstva fasciniralo istraživanje podmorja. Gutao sam sve časopise i knjige u kojima su se opisivale podvodne avanture i ronjenje, a osobito sam volio čitati literaturu o pomorskim bitkama i zamišljati kako ti potonuli brodovi izgledaju na dnu. Kada sam napokon kao student počeo roniti s komprimiranim zrakom, ta mi se želja ispunila i ronjenje na olupinama postalo je s vremenom moja najveća strast. Svaki moj zaron na takvu olupinu i danas pobuđuje u meni suosjećanje za tragedije njezine posade, kao i za borbu onih koji su preživjeli.

– **Oko kojeg ste se nalaza najviše namučili?**

– Mogu izdvojiti potragu za talijanskim parobrodom *Regolo*, koji je orkanska bura uz snježnu vijavicu 1956. godine otrgnula s veza u luci Senj i odnijela ga u Velebitski ka-

Ribarske mreže prve otkriju lokacije

Ostaci ratnog broda kod Premude

nal, gdje je nestao bez traga s cjelokupnom posadom. Nakon tri bezuspješna pokušaja, uspjeli smo napokon prema informacijama ribara locirati olupinu i zaroniti. Bio je to prvi put da su ljudske oči ugledale *Regolo*, 60 godina nakon njegovog nestanka.

– **Ronjenje na olupine danas je vrlo popularno. Koliko su one zaštićene, devastirane, pristupačne?**

– Od svih turističkih ronjenja u Jadranu, rekao bih da se najmanje 50 posto odnosi na ronjenje na čeličnim olupinama, koje su najbolje očuvane u usporedbi s drvenim olupinama, koje su se uglavnom sve već raspale, odnosno istrunule su. Neke od tih olupina izuzetno su popularne, na primjer putnički parobrod *Baron Gautsch* ili motorni teretnjak *Peltatsis*. Na njima godišnje roni velik broj rekreativnih ronilaca. Nažalost, svijest o potrebi očuvanja ovih olupina od devastacije sporo prodire u svijest ronilaca pa mnogi žele s njih odnijeti poneki suvenir. To je, naravno, zabranjeno, ali nadzor službenih institucija nedovoljan je da

u potpunosti spriječi odnošenje suvenira s olupina. Mnoge su olupine zaštićene kao kulturna baština i ovlaštene ronilački centri imaju dužnost paziti na to da se ronionci koje dovode na olupine ponašaju na njima u skladu s propisima.

Ova je knjiga pokušaj da se ronionci informira o ljepotama našeg *podmorskog muzeja*, kao i o potrebi njegovog očuvanja za iduće generacije. Jednako kako posjetitelj nekog muzeja na kopnu ne pada na pamet da otvara vitrine i uzima sve što mu se sviđa, tako i posjetitelji olupina trebaju na njima samo fotografirati i snimati, a ne uzimati ništa s njih.

– **Što vam je želja još istražiti?**

– Želja mi je pronaći još neke olupine zrakoplova koji su završili na morskome dnu u Drugom svjetskom ratu.

– **Poznati ste kao vrhunski podvodni fotograf. Koliko je taj medij zahtjevan i gdje je on danas u odnosu na nekada davno?**

– Obožavam podvodnu fotografiju i u more gotovo da i ne odlazim bez fotoaparata,

OTVORENO MORE

Očuvani avion je mamac za ronioce

Fotografiranje pod vodom zahtjevnije je od fotografiranja na zraku jer su uvjeti puno teži – fotoaparati mora biti u nepropusnom oklopu, ometa vas manjak prirodnog svjetla, slabija vidljivost pod vodom, gubitak toplih dijelova spektra boja s povećanjem dubine, jake struje, suspendirani plankton i drugo. Podvodni fotograf stalno se bori da pri teškim uvjetima za fotografiranje, uz pomoć suvremene tehnike, ipak snimi vrhunsku fotografiju.

Zaštita lokaliteta

Danas je digitalna fotografija učinila ogroman kvalitativni iskorak u odnosu na analognu fotografiju, odnosno na film, mogućnosti fotoaparata su fantastične, a cijene prosječnog kompaktnog fotoaparata s podvodnim kućištem su pristupačne. Sve je to učinilo da se podvodnom fotografijom bavi velik broj ronilaca. Neki od njih uspjeli su Hrvatsku pogurati u sam vrh svjetske podvodne fotografije, na mjesto koje joj neosporno pripada.

– **Suradujete s Ministarstvom kulture. Imate li kakvih novih elemenata vezano uz podvodna nalazišta u smislu novih oblika zaštite, istraživanja i slično?**

– Moja suradnja s Ministarstvom kulture i Hrvatskim restauratorskim zavodom traje već nekoliko desetljeća. Svakako veseli što te ustanove pridaju veliku važnost istraživanju i zaštiti podmorskih lokaliteta te primjenjuju najsuvremenija svjetska iskustva i metode. Vjerujem da će se u skoroj budućnosti primjenjivati načini zaštite podvod-

nih lokaliteta koji omogućavaju slobodno razgledavanje, a istodobno nadziru i sprječavaju bilo kakav pokušaj devastacije.

– **Bavite se iz hobija i maketarstvom. Hoćete li na tom tragu izaći kakva knjiga?**

– Maketarstvo je moja ljubav još iz djetinjstva, koja me ni danas nije napustila. Dapače, redovito sa svojim maketama zrakoplova i brodova pobjeđujem na prestižnim međunarodnim natjecanjima, što me jako veseli. Povremeno pišem članke i na tu temu za razne inozemne časopise.

– **Za kraj, koliko ronjenju danas trebamo pristupiti s oprezom i s obukom?**

– Ronjenje je predivan, ali ipak opasan sport

i treba mu pristupati s odgovarajućom ozbiljnošću i pažnjom. Moram reći da su ronilačke škole u Hrvatskoj jedne od najboljih u svijetu i da kandidati koji završavaju početničke tečajeve ronjenja prolaze solidnu praktičnu i teorijsku izobrazbu.

S obzirom na to da je sportsko-rekreativno ronjenje masovan sport u svjetskim razmjerima, opasnost od posvemašnje komercijalizacije je velika, a prilika da se neiskusnim polaznicima uzme novac ima puno. Ipak smatram da još uvijek u našim ronilačkim školama vlada profesionalni duh koji nove ronioce uči kako da rone na siguran način i uživaju u podmorskom svijetu.

Bombarder B-24 kod otoka Visa

